

De Strabrechtse heide

Een van onze oogappels is de heide, die zich uitstrekt binnen de driehoek Heeze - Someren - Lierop. Ruim 1500 ha zijn het, omsloten door bossen, waarvan het aan fraai loofhout en beekcronkels rijke Heezerbos een exkursie apart waard is. 1500 ha, compleet met herder en schaapskudde, die niet alleen bedoeld zijn als romantisch tegenwicht tegen de altijd wel hoorbare autowegen en/of straaljagers. Nee, deze schapen, aangeschaft door een lofwaardig initiatief van de beheerder W. Iven, zijn tevens een wapen in de onverpoosde strijd tegen berken- en andere opslag. Men is er immers nog niet, als men een terrein tot natuurreservaat verklaard heeft. Dan komt de zorg pas: het zo te beheren, dat het het karakter bewaart, waaraan het zijn waarde dankt. In dit geval: dat de hei blijft.

Jammer, dat er niet ook waterschapen zijn om het grootste ven, het Beuven (1 km in middellijn), schoon te houden. Wat is nl. het geval? Door dit Beuven stroomt een beek, de Peelrijt (Witte Loop), die verderop een prachtig groen lint door de hei tovert, maar eerst in het ven zoveel voedsel brengt, dat het riet zich veel te sterk uitbreidt. Bruine kiekendief, roerdomp, snor, sprinkhaanrietzanger, blauwborst en andere liefhebbers van zo'n milieu juichen dat allicht toe (zelfs baardmezen hebben er in 1969 gebroed), maar we zouden niet graag van het open water afstand doen, dat 's winters een pleisterplaats is voor enorme aantallen watervogels (eenden, ganzen, zwanen) en in de zomer een jachtgebied voor de visarend(en). Ook de botanici zouden een ernstig verlies lijden. Het Beuven is een interessant voorbeeld, hoe door het spel van de wind met een groot wateroppervlak de oostoever geheel andere voedselvoorwaarden biedt dan de westelijke. (Zie Van der Voo, Over de betekenis en het behoud van de Brabantse Vennen, 1964).

De zuidoever wordt overheerst door rietvelden, een ontoegankelijk gebied. (Zonder speciale vergunning mag men trouwens toch niet buiten de paden, en terecht). De noordoever herbergt schatten als moerashertshooi, oeverkruid en kruipende waterweegbree, planten die ook graag in het hier erg ondiepe water groeien. Eveneens in het water vinden we waterlobelia en pollen mattenbies en galigaan, die een flinke omvang kunnen krijgen. Hogerop, waar het nog net wat dras is, staat gagel tussen pollen pijpestrootje en nog hoger is de oever licht bebost met wilgen en berken.

Niet alleen vogels trekt het Beuven. In het lyrische jaargetijde zorgen 's nachts de rugstreeppadden voor een simpele muzikale achtergrond. Het is grappig, hoe ze, als op een teken van een onzichtbare dirigent, ineens met hun gereutel losbarsten, om na een tijdje bijna even plotseling weer te zwijgen.

's Nachts! Ja, het zal U niet verbazen, dat onze traditionele nachtwandeling in juni vaak de Strabrechtse Heide tot doel heeft. Het is een beleving, daar de nacht en het ontwaken van de dag mee te maken. Zonder dat het verkeer de illusie stoort. Wat een geluiden zijn er in de zomernacht te horen! Het lukt niet altijd, ze thuis te brengen, maar met ransuil, nachtzwaluw, kwartel, Kievit en wulp, en in de ochtendschemering de bolderende korchanen hebben we geen moeite. Op de terugweg zien we dan allicht ook nog een toren- of boomvalk, een tapuit, of zelfs een velduil.

Even ten ZW van het Beuven ligt, sinister van naam, het Grafven, naar mijn smaak het mooiste stukje van het natuurreservaat. Het is grillig van vorm, met allerlei schijneilandjes, en overal verlevendigd, als ik het zo mag zeggen, door groepjes dode berke-

stammen. Een waar berkenkerkhof. De bomen schijnen afgestorven te zijn, toen men door het leggen van een dijkje de reeds genoemde Witte Loop van het ven scheidde om de waterstand van het ven op peil te houden en het voedselarme karakter te herstellen. Het Grafven is een geweldige vogelmagneet. Op de dode berkestammen kan men in juli - september de visarend verwachten, die er zijn prooi consumeert. Hij is gauw gevonden, als men zijn lievelingsboom kent, op een strategisch punt, voor een mens alleen per schaats te bereiken.

En dan in en aan het water: velerlei eenden, dodaars, groenpoot- en zwarte ruiters, blauwe reigers enz. enz. En er boven: boomvalk en bruine kiekendief. Maar, zult u zeggen, wat heb ik daaraan, als ik toch op de paden moet blijven? Troost u: dit alles is vanaf het iets hoger gelegen pad juist het best te zien, en de vogels trekken zich daar niets van u aan. Er zijn nog heel wat meer vennen, met, zoals de definitie eist, wisselende waterstand. Soms liggen ze zelfs droog; zo niet, dan trekken ook zij heel wat steltlopers en eenden. Vele van deze vennen hebben namen, die tot speculatie stof geven. Niet het Kranemeer, al laten de kraanvogels het tegenwoordig ver onder zich liggen. En werden in het Wasven eertijds schapen gewassen? Maar het Witven dan? Zou dat zijn naam danken aan het wollegras?

Met het Heerenven, De Zil, het Henneven en Steenbleek zitten we in elk geval lelijk verlegen. Etymologisch. - En nu moet ik toch nog even naar het Beuven terugkeren. Ik beweerde, dat de Peelrijt (Witte Loop) er doorheen stroomt. Dat is niet altijd zo geweest. Op de stafkaart van 1860 zien we ze als twee beken, die er allebei in stromen. Naderhand heeft men de richting van de Witte Loop omgekeerd, door deze vanaf de oorsprong in noordwestelijke richting met de Kleine Dommel te verbinden en uit te diepen ter wille van de ontwatering van de ontginningen langs de Peelrijt. Voor de met de Witte Loop verbonden vennen bleef dat niet zonder gevolgen. De waterstand werd (zo blijkt uit vergelijking met de oude kaart) lager, waardoor zich van het Maasven het Wasven afscheidde. Overigens staat de Witte Loop meermalen vrijwel droog.

Het mooie van de Strabrechtse Hei is, dat ze in ieder jaargetijde iets te bieden heeft. De vogelaar kan er het hele jaar terecht, en je kunt het er druk mee hebben, als je, zoals een aantal leden van de vogelwerkgroep, de broedvogels van het gehele gebied in kaart brengt. De resultaten van het vroege opstaan zijn indrukwekkend. Tot nu toe werden bijna 70 broedvogelsoorten geteld, waaronder de beide talingsoorten, de slob, de tafel-eend, de dodaars, de zwarte specht, de duinpieper, de tureluur en de holenduif, die hier onder takkebossen nestelt. De klapekster hoort er helaas al sinds geruime tijd niet meer bij, maar die zien we in de winter, en we blijven hopen. - Na het broedseizoen begint het zwerven en trekken. De visarend verschijnt in juli - men kan er bijna de kalender op gelijk zetten. Ook enkele aalscholvers vinden misschien hun weg naar Beuven of Grafven, en dat is dan eigenlijk opzienbarender dan de visarend! In de herfst is de trek van de zangvogels goed waar te nemen, en soms komen er hele vloten kraanvogels over. In de winter vliegen riet- en kolganzen je om de oren, alsmede talloze eenden. Ook de blauwe kiekendief laat zelden verstek gaan (soms zijn er vier stuks), en de slechtvalk heeft er zeker geen harde strijd om het bestaan te voeren. De altijd stil gekoesterde hoop op iets buitennissigs gaat ook wel eens in vervulling. Voor de ondergetekende was het eenmaal een wouw, eenmaal een troepje sneeuwgorzen.

Voor de florist is de Strabrechtse Hei misschien wat minder sensationeel, hoewel ik me kan voorstellen, dat juist de fijnproevers, die meer naar gemeenschappen dan naar soorten kijken, van een excursie even tevreden terugkomen als de vogelman.

Naast struik- en dophei is waarschijnlijk het pijpestrootje het talrijkste gewas. Men noemt het hier bunt, maar het echte buntgras is heel wat kleiner, en ook dat kunt u hier vinden, evenals drieërlei struisgras en bijvoorbeeld borstelgras. Zeggen en biesachtigen vinden

ook genoeg plaats; ik noem slechts de draadzegge en de witte en bruine snavelbies. Als u voorts zonnedaauw en klokjesgentiaan verwacht, komt u niet bedrogen uit, en zelfs is er onlangs nabij het Maasven een grote plek veenbes ontdekt. Maar u mag ook wel eens naar de naaldbomen kijken. Behalve de grove den staan er hier en daar oostenrijkse en zeedennen, en zelfs enkele jeneverbessen zegevieren in de strijd om het bestaan.

Voor onze paddestoelen- en mossenwerkgroep is Strabrecht nu wel niet het terrein-bij-uitstek, maar zeker is er het een en ander te halen, zoals uit de volgende alinea's van de hand van de heer G. H. Siteur blijkt.

Op de talrijke dode berkenstammen vinden we vaak de berkenzwam en soms de vrij zeldzame *Daldinia concentrica*, die bruin- tot koolzwarte 'knobbels' vormt en bij doorsnijden concentrische cirkels vertoont. Omgevallen bomen en op de grond liggende takken vormen een prima basis voor elfenbakjes (*Trametes versicolor*) en de vrij moeilijk van deze te onderscheiden *Trametes zonata* en *hirsuta*. Ook de min of meer consolevormige vuurzwam vinden we er.

Rijk vertegenwoordigd zijn de parelamaniet en de slanke amaniet, variëteit *fulva* d.w.z. de roodbruine variëteit. Ook de narcisamaniet vinden we een enkele maal. De voornaamste melkzwammen zijn: de zoetgeurende, de rossige en de zwart-groene. Het aantal boletensoorten is niet groot. Algemeen zijn de kastanjeboleet en in sommige jaren de fijnschubbige boleet. Krulzoom, fopzwam, kaneelzwam en melksteelklokje ontmoeten we ieder jaar weer. Tussen het veenmos zoeken we steeds naar de leuke kleine hypholoma's als *H. elongatum*, *udum* en *myosotis*, lastig te determineren, maar met de juiste boeken en een goede microscoop toch wel uit te komen.

Op zoek naar die kleine hypholoma's trekken we altijd laarzen aan. We zijn namelijk terecht gekomen tussen het *Sphagnum* oftewel veenmos. Dit groeit altijd op matig tot zeer vochtige plaatsen, ja zelfs in het water. De allerbelangrijkste voorwaarde voor hun aanwezigheid is echter een ondergrond die uiterst arm is aan anorganische voedingszouten. Rijk aan deze mossen is de Strabrechtse Heide niet. We vinden meestal geen uitgestrekte plekken, slechts hier en daar wat meer of minder grote pollen. Voor de geïnteresseerden noem ik even de gevonden soorten: *Sphagnum papillosum*, *S. palustre*, *S. inundatum*, *S. auriculatum*, *S. cuspidatum*, *S. cuspidatum* var. *plumosum*, *S. apiculatum*, *S. tenellum*, *S. compactum*.

Een mos dat we op vochtige grond zeer veel aantreffen is het broedkelkje. Dichte matten van dit bebladerde levermosje kleuren onder dop- en struikheide vele vierkante meters donkergroen. Is het terrein iets droger, dan groeit er soms het mooie franjemos, met fijn ingesneden bladtoppen, vaak samen met bronsmos, een bladmos, dat zich tussen de struikheide het best thuis voelt. Op kale plekken pionieren breekblaadje en cederhoutmos.

En mocht iemand op de geijkte takken van natuurstudie uitgekeken zijn, dan kan hij zich op de door ons niet ontgonnen en door mij daarom hier verwaarloosde gebieden storten: de korstmossen, de zoogdieren, de amfibieën en reptielen (inklusief de adder?), de insecten, waarvan de graafwespen en de vele libelle-soorten het meest opvallen. Naast de bijen, wel te verstaan, want ook bij de imkers staat deze hei in hoog aanzien. Ik hoop u met dit zeer fragmentarische overzicht duidelijk gemaakt te hebben, waarom wij ons bevoorrecht voelen met onze Strabrechtse Hei, en dat we dankbaar zijn dat de eigenaren (ten dele de staat, ten dele partikulieren) hun bezit aan de zorgen en de deskundigheid van Staatsbosbeheer hebben toevertrouwd. En zou u u zelf eens willen overtuigen, en u komt boswachter Hochstenbach of zijn kollega Bussers tegen: klampt u ze dan aan, want zij kunnen u veel vertellen, en doen het graag. (Zie ook blz. 56).

Slangewortel (Calla palustris L.).

Foto: F. v. Ommen